

KERTINĖ PARAŠTĖ

Oikumena lapkričio vėjuos

Miesto bibliotekoje pasitikrinu, ką reiškia graikiškas žodis „oikumena“. Civilizuota vietovė. O poetui Eugenijui Ališankai, kurio rinkinį *Pelėno miestas* (1994) gavau pernai, šis įvaizdis nusako anuometinę jauseną Vilniuje. Jo tėvai buvo Sibiro tremties pažemintieji, ir jis pats ten gimė:

*galbūt tai ir būtų sielos
peizažas,
oikumena lapkričio vėjuos,
kažkas
daugiau nei nebūtis
apreikšimas,
išsibūnijęs gamtos retorikoj,
galbūt*

Kodėl kaip tik šią knygą dabar skaitau ir gilinuos į poeto vėsią retoriką, lyg ir primenantį Alfonso Nykos-Niliūno *Žiemos teologijos* gaidas, aprėpiančias Europos civilizacijos sielvartus? Visad buvo ir bus egzilė. Buvo ir bus sugrįžimas į tėvų-protėvių kraštą ir nusivylimas tuo, kas jame vyksta. Tai elegiška universali nesibai-giančio rudens tema. Atidžiau perskaityti Ališankos knygą paskatino literatūros žurnalas *The Iowa Review*, kurį anądien varčiau knygyne ir nudžiugęs suradau *Pelėno miesto* devyniolika eilėraščių, sklandžiai iš-verstų į anglų kalbą. Vertėjas H. L. Hix, už savo pirmąjį rinkinį *Perfect Hell* 1995 metais laimėjęs Peregrini Smith premiją, dabar dirba Kansas City meno institute.

The Iowa Review leidžia Iowa universitetą. Jau yra išėję 27 tomai. Mano vartomas šių metų antras. Nežinau, kokių būdu vertėjas išlukšteno gilią prasmę ir jauseną iš lietuviško teksto, bet jo perteikti sakiniai anglų kalba įtaigumu neretai nenusileidžia originalui. Kad ir „smėlio sfinkse“: *tik viena valanda, / kai įskaitomas vasaros braižas — only in this hour / can one read the handwriting of summer*; „Saulėgrąžoj“: *kuo trumpesnė diena, ryškėja žmogus* angliškam „Solstice“ nu-skamba kaip aforizmas: *the shorter the day, the clearer the man*. Arba: *kiekvieną rudenį tau dovanoju sušalusį šermukšnių kekę — every autumn I give you a frozen cluster of ash-berries*. Ar trumpo nepavadinio

eilėraščio pabaiga: *ar galėjo iš-trūkti nors vienas / vienatvės skiemuo / iš lapkričio kiemo — could any least / syllable of loneliness / escape november's yard*. Ar trijų eilučių eilėraštyje, kur glūdi pagrindinė rinkinio idėja: *yra laiko kirtis virš mūsų / tylos gramatika mums — the accent of time is over us / the grammar of silence in us*. Žinoma, lietuviškas „kirtis“ mena kur kas nuozmesnę prasmę.

Šiame rašinyje nebandau gylintis į Eugenijaus Ališankos rinkinį. Man labiau rūpi painformuoti poezija besidominčius skaitytojus apie tai, kad Amerikos vidurvakarių universitete Lietuvos poetui buvo suteikta galimybė dalyvauti universitete jau 30 metų vykstančioje Tarp-tautinio rašymo programoje. Tam yra skirtas Mayflower pastato antras aukštas. Kviečiami poetai iš įvairių šalių. Jie čia gali bendrauti, diskutuoti, kurti, tartis su vertėjais, pažinti Ame-riką.

Minimo žurnalo redakcijos narė Carolyn Brown savo įvade „Four Poets from the World“ glausiai aptaria poetus, kurių kūryba spausdinama dabartiniam numerij: Eugenijų Ališanką, indą Ranjit Hoskote, egiptietį Mohammad Sulaiman, Ambrose Marsaquoi iš Sierra Leone.

Į šios programos globą Ališanką buvo pakviestas 1995 metais. Carolyn Brown rašo, jog jis gimė Sibire 1960 metais. Iš profesijos yra matematikas. Jo pirmoji eilių knyga *Equinox* 1991 metais laimėjo Zigmo Gėlės premiją. Vilnius, pasak au-torės, šimtmečiais egzistuoja kaip Europos kultūros centras. tuo metu poetui rodė „tabula rasa“. Kad ir buvo pasibaigęs apokaliptinis metas ir žmonija išvengusi visuotinio atominio karo, vis tiek virš šio miesto ka-bojo dvasinė žvarba. Užkeiktas atrodė kraštas, kur trūksta šilumos... Kur laukėja žvilgsnis, iš-beria žvynais / šiame krašte ne-sibaigia ruduo.

Carolyn Brown nurodo, jog Ališanka mėgsta glaudžiai su-gretintus įvaizdžius, priesta-raujančias abstrakcijas, oksimoronus. Pavyzdžiui, antraštė „svetimi namai“ (alien home) yra tipiškas oksimoronas. O šio

Jo rankose šiemetinio Mokslo ir kūrybos simpoziumo programos ruošą

Pasikalbėjimas su MKS programos komiteto pirmininku

dr. Vytautu Naručiu

JUOZAS KONČIUS

— Pokalbį pradėkime apie Mokslo ir kūrybos simpoziumų praeitį ir jų svarbą.

— Dešimtas (jubiliejinis) Mokslo ir kūrybos simpoziumas vyks Čikagoje lapkričio 27-30 dienomis. Jis yra rengiamas Jaunimo centre, kur įvyko ir pirmasis simpoziumas. Per pas-taruosius devynius simpoziumus (septyni iš jų buvo JAV ir du Lietuvoje) paskaitas bei refera-tus skaitė daugelis mūsų ge-riaušiu lietuvių mokslininkų, iš kurių ne vienas yra pasižymėjęs ir tarptautinėje arenoje. Jų mokslinis įnašas, įskaitant ir jų paskaitas simpoziumuose, liks mokslo lobyne, ypač lietuviš-kame pasaulyje.

Pirmas simpoziumas, kuriam vadovavo Algirdas Avizienis, Arvydas Kliorė ir Bronius Nai-nys, įvyko 1967 metais. Jis buvo suorganizuotas, norint su-telkti lietuvių mokslininkus padėti okupuotai Lietuvai. Jie tą paskirtį atliko, o kulminacinį tašką pasiekė septintame sim-poziume: 1989 metais didelis skaičius išeivijos mokslininkų entuziastingai simpoziume sutiko didelį būrį mokslininkų iš laisvėjantios Lietuvos. Vėliau šiame simpoziume buvo išrink-ta pusė Vytauto Didžiojo uni-versiteto senato narių iš už-sienio. Taip pat du VDU rektori-ai, Algirdas Avizienis ir Broni-us Vaškevičius, yra buvę mūsų simpoziumų dalyviai ir rengė-jai. Ši praeitis liudija, kad išeivijos simpoziumų įnašas į Lie-tuvos mokslo lobyną ir į VDU atkūrimą buvo svarus.

Nuo 1989 metų matome besi-keičiantį simpoziumų veidą; juose vis labiau bendrauja Lie-tuvos mokslininkai su mokslininkais, gyvenančiais už Lietu-vos ribų. 1991 metais aštunta-sis simpoziumas sugrįžo į visų išsvajotą tėvynę ir simpoziumo eilėraščių pabaiga gali būti epi-grafu Ališankos knygai: *aš netu-rju namų, vien meilės skliaus-tus / žodinių spengiančioj tyloj*. Vertime: *I have no home, only brackets of love / in the despe-rate silence of dictionaries*.

Pagalvojau: vis dėlto kalba, ir ne vien lietuvių, su savo žodinių viešpatijom, kiekvienam poetui yra paguodos versmė. Net ir lapkričio vėjų kertamoj oikumeno-j...

Pranas Visvydas

rengimo Lietuvoje mintis buvo įgyvendinta. Nuo to laiko sim-poziumai vyksta Lietuvoje ir JAV pakaitom.

— Kaip dabar rengiami Mok-slo ir kūrybos simpoziumai?

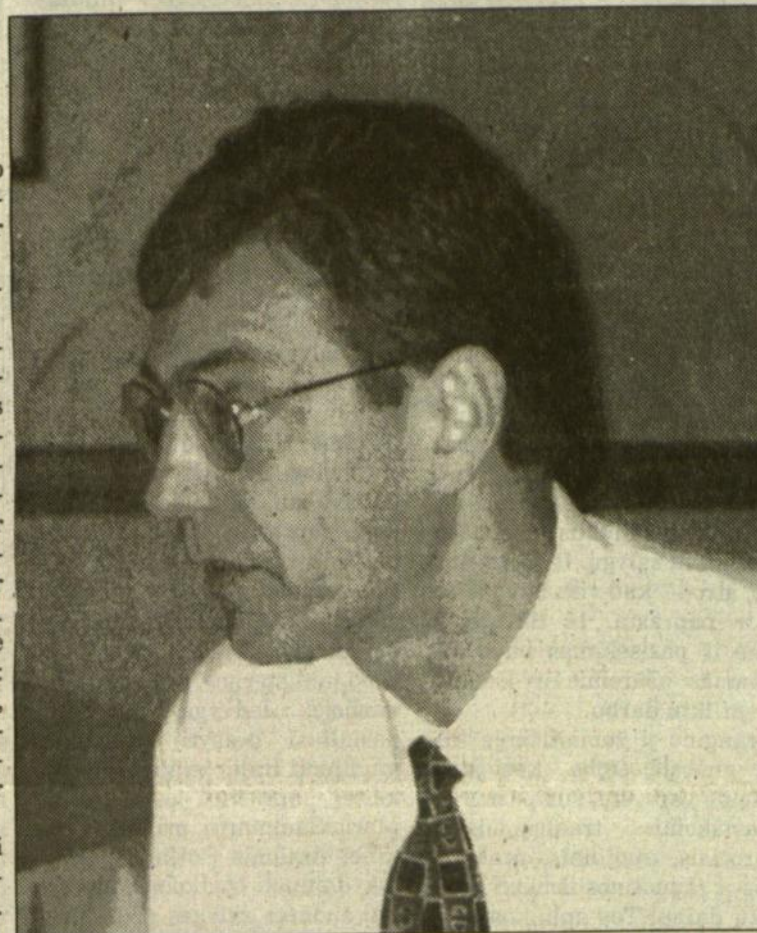
— Mokslo ir kūrybos simpo-ziumai dabar yra rengiami ben-drai — simpoziumo tarybos Amerikoje ir simpoziumo tary-bos Lietuvoje. Didesnė dalis at-sakomybės, žinoma, tenka šeimininkams. Šitai rengiamas ir šis simpoziumas. Yra labai ma-lonu, kad galime taip artimai ir darniai dirbti su Lietuva kartu. Simpoziumo taryba Amerikoje yra sudaryta iš rengėjų atstovų: JAV Lietuvių Bendruomenės, Pasaulio lietuvių gydytojų są-jungos, Pasaulio lietuvių inžini-erių ir architektų sąjungos ir Lituanistikos instituto.

Dar neseniai teko kartu dirbti su Simpoziumo taryba Lietu-voje, dalyvauti jos posėdyje. Dirbant kartu, buvo malonu pa-tirti jų nuoširdumą ir kole-giškumą, ypač dirbant su jos pirmininko pavaduotoju profe-so-riumi K. Pyragu. Malonu, kad vyriausybė suteikė mokslini-kams galimybę į čia atvykti, bent daliai norinčiųjų. Malonu taip pat matyti, kad parama šiam moksliniam ir kul-tūriniam įvykiui gali tapti įsi-galėjusia tradicija.

— Kokia bus šio Mokslo ir kūrybos simpoziumo programa?

— Akademine programa pa-brėš tris aspektus ir jų teminė sąsaja riš įvairias mokslo šakas. Vienos akademinės programos plenarinėje sesijoje tęsime te-mą: „1941 metų sukilimas ir rezistencija“ (vadovas — Pilypas Narutis). Ši tema jau buvo pradėta nagrinėti devintajame Mokslo ir kūrybos simpoziume Lietuvoje. Antrai plenarinei se-sijai parinkome Lietuvai dabar-tiniu metu labai svarbią temą „Lietuvos integracija į Europą“ (vadovas — dr. Tomas Remei-kis). Trečioje plenarinėje sesi-joje pristatysime archeologės Marijos Gimbutienės gyvenimą ir jos darbus (vadovas — dr. Jo-nas Račkauskas).

Antra akademinės programos sritis — tai moksliniai praneši-mai ir parodos. Juos visus da-bar suminėti sunku, nes sąrašas yra labai ilgas. Bus arti šimto pranešimų; apie pusę jų padarys mokslininkai iš Lietu-vos. Didesnės apimties sekci-joms vadovauja programos komiteto nariai: dr. Ramūnas Bi-gelis, dr. Audris Mockus, dr. Ar-vydas Vanagūnas. Prie jų dar prisidėjo ir daug kitų vadovų, jų tarpe paminėtini: dr. Jasaitis, dr. Justinas Pikūnas. Turėsime parodą „1941 metų sukilimo ge-nezė“, su kuria atidarysime simpoziumą, dedikuodami jį lie-tuvių tautos rezistencijai. Bus daug ir kitų parodų: generolo Antano Gustaičio suprojektuotą ANBO lėktuvų istorinės me-džiagos parodą, architektūros parodą, *Technikos žodžio* ir me-

Dr. Vytautas Narutis

Simpoziumo tarybos Lietuvoje posėdis, spalio 10 dieną Vilniuje. J. Antanavičius, J. Puodžius, Vytautas Landsbergis.

Dešimtojo Mokslo ir kūrybos simpoziumo tarybos Lietuvoje posėdis, spalio 10 dieną Vilniuje: S. Janušonis, Vytautas Narutis, J. Puodžius, Vytautas Landsbergis, K. Pyragas, L. Kadžiulis, J. Antanavičius nuotrauka

no paroda Pasaulio lietuvių cen-tre, Lėmont'e, su Romo Viesulo ir Algimanto Kezio darbais. Bus atskira Mažvydo programa, ku-rijoje matysime iš Lietuvos at-vežtą Mažvydo pardoą ir Maž-vydo ekslibrisų parodą. Penkta-dielio vakarą bus speciali aka-demija: „450 metų lietuviškai knygai“, jai vadovauja Jonas Vaznėlis, o joje dalyvauja Lietu-vos Švietimo ministras profeso-rus dr. Zigmas Zinkevičius, So-nata ir Rokas Zubovai ir Karilė Baltrušaitytė.

Kitas simpoziumo aspektas, tai serija pranešimų, kuriuose bus nagrinėjami mokslo ir švie-timo klausimai bei perspekty-vos Lietuvoje. Šešis didžiausius Lietuvos universitetus lanko arti keturiasdešimt tūkstančių studentų. Tų universitetų rektoriai (išskyrus gal Vilniaus universitetą) atvyks pristatyti savo vykdomus persiorganiza-vimų planus bei ateities per-spektyvas. Kartu bus pristaty-tos mokslo perspektyvos ir už Lietuvos ribų — išeivijos stu-dentija yra kviečiama su šiomis mokslo sritimis susipažinti. Švietimas pradinėse mokyklose bus taip pat nagrinėjamas eilėje sekcijose.

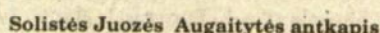
— Kuo skirsis šis Mokslo ir kūrybos simpoziumas nuo ankš-čiau vykusiuju?

— Dešimtas Mokslo ir kūrybos simpoziumas skirsis

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Lapkričio poezija • Laukiame šiemetinio Mokslo ir kūrybos sim-poziumo • Mūsų Valstybinio teatro istorija ir solistė Juozė Augai-tytė • Solistė Sabina Martinaitytė • Balio Augino eilėraščiai • Lie-tuvių fotografijos paroda • A.a. Pranas Lembertas • Algirdo Gustaičio nauja knyga

Pokalbis su soliste Sabina Martinaityte

Pianistė Audronė Eitmanavičiūtė ir solistė Sabina Martinaitytė

ILONA V. SURGAILIENĖ

Kartais ruduo kažkuo primena pavasarį, gal drėgnos žemės kvapais, gal rudens sėklų pasirušimu atgimti, kaip atgimstama pavasarį... Čikagos Lietuvių operos mylėtojai taip pat turi lyg ir sėklą pavasariui paruošti. Dar neišdilo praėjusios operos „Martha“ vaizdai, dar vis nevailingai ausyse suskamba melodijos iš įvairių scenų — pačių padainuotą ar kitų gražiai nuskaubėjusių, o jau laukiam ir galvojama, kas gi bus kitamet? Kitamet tikriausiai mitysimė „Čigonų baroną“ ir iki vėlyvo rudens vis pagsausime save benūniuojant: „miešielie draugai, aš klajojau ilgai, bet gimtoji šalis šaukė vis, šaukė vis...“

Na, o dabar, kol dar tebeprisimename „Martha“, o „užkietėjusieji“ operos mylėtojai „Jurate ir Kastytį“ ar net „Traviatą“, turėsime gražią progą pasidžiaugti operine muzika, nes i Čikagą Amerikos lietuvių meno draugijos iniciatyva atvyksta Marta, Juratė, Violeta, Tosca, Butterfly, Gilda — žodžiu, Sabina Martinaitytė. Šį kartą ji koncertuos Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje lapkričio 9 dieną, 3 val. p.p. Dainuos lietuvių ir Vakarų Europos kompozitorių arijas ir dainas.

Lapkričio 16 dieną, 2 val. p.p. evangelikų liuteronų Tėviškės parapijoje giedos religinės muzikos koncerte „Domine Deus“. Lapkričio 12 dieną Lemont'e taip pat dainuos Vakarų Europos bei lietuvių kompozitorių operų arijas. Savo viešnagė Amerikoje Sabina Martinaitytė ir jos akompaniatorė Audronė Eitmanavičiūtė baigs Boston'e. Sabina Martinaitytė Čikagos operos mylėtojai jau pažįsta. Kai kas jau yra pamėgęs jos si dabrines viršūnes ir porcelianinį balsą, kai kam atrodo kitaip, betgi geriausia pažintis su solistu yra scenoje. Šį kartą Sabina atvažiuos kartu su savo koncertmeisterė, nepailstancia akompaniatorė ir daugelio koncertinių bei vaidybinių idėjų autore Audrone Eitmanavičiūtė.

Dar šių metų pavasarį, operos „Martha“ repeticijų metu, kalbinau Ritą Preikšaitę, dainavusią Nansi. Kai paklausiau apie koncertmeisterio įtaką solistui, ji atsakė: „Tai va, jai (Sabina) pasisekė. Aš niekada neturėjau lygiavertio partnerio iš muzikinės pusės. Visada reikėjo tarsi iš paskos temptis. Aiškintis. Koncertmeisteris yra daugiau nei lygiavertis partneris...“

Taigi tik toks stiprus, širdies plakimu susietas muzikinis duetas, koks yra solistės Sabinos Martinaitytės ir pianistės Audronės Eitmanavičiūtės, gali pasiekti neįtikėtinų rezultatų. O kad neįtikėtinų — reikia įsitikinti. Ateikite į šių dviejų me-

terų koncertus ir susidarysite savo nuomonę bei išsinešite neišdildomą prisiminimą.

Operos spektaklyje visada yra klausytojai ir žiūrovai. Klausytojai — tai daugiau ar mažiau profesionalūs muzikos žinovai, kurie laukia žinomos natos ir, išgirdę ją, vertina solistą ir jo balsą, na, o žiūrovai laukia vaidmens. Tikriausiai nesuklysiu, sakydama, kad Maria Callas pirmoji padarė perversmą operos spektaklyje, suvienydamena meną dainuoti ir meną kurti vaidmenį. Tuomet daugeliui profesionalių muzikos kritikų atrodė nepriimtinas jos dainavimas, betgi visus pakerdavo vaidyba, o iš tikrųjų tai buvo dainavimo ir vaidybos sintezė. Ne kiekvienas artistas sugebą ne tik išdainuoti reikiamas natus, bet dar ir sukurti charakterį, kurį diktuoja ne tik muzika, bet dar ir dirigento mostai. Pagaliau ne kiekvienas dirigentas reikalauja išgyventi vaidmenį ir ne kiekvienas operos režisierius reikalauja sukurti charakterį, padeda aktoriui sukurti vaidmens priešistoriją ir dabartinį virš uždavinį. Tokiu atveju išeina toks apgailėtinas rezultatas, kai solistas, be dirigento negali nė žingsnio žengti.

Sabina Martinaitytė, užkalbinta repeticijų metu, prasitarė: „Man dirigento reikia tada, kai kas nors suklysta“, be abejo, šiais žodžiais nenuneigdamą dirigento svarbos spektaklyje, bet ji yra iš tų aktorių, kurie ne laukia, kol jiems bus pasakyta kada ir ką daryti. Su Audronės Eitmanavičiūtės pagalba ji išanalizuoja kiekvieną natą ir kiekvieną reikalingą judesį scenoje. Beje, jos išėjimą į sceną jauti, jai dar tebestovint užkulisiuose. Ta vaidybinė jėga trykštė trykštė, neatskiriama jokiomis užuolaidomis. Kartą devyntmetė mergaitė man paskaitavo žodžius, kuriuos Violeta — Sabina Martinaitytė rašė laiške Alfredui. „Iš kur tu žinai?“ — klausiu. „Taigi jaučiausi“, atsakė ji. O kitą kartą teatre stebėti mažą trejų ketverių metų mergytę, kuri nenu-rindama lankstė palei žiūrovus, o prasidėjus „Rožės“ arijai nutilo, nurimo... Mama ir klausia: „Kas gi tau?“, o ji atsako, „Taigi Violeta rauda...“

Tai vis apie Sabinos vaidmenis Kauno muzikiniame teatre. Violetos partiją ji padainavo jau daugiau nei 70 kartų. Ir visada jos nenuilstanti palydovė — išdainuotų ir neišdainuotų natų žinovė, vaidmenų bendraautorė buvo ir yra Audronė Eitmanavičiūtė. Kartu jos ruošia ne tik vaidmenis spektakliams, bet ir koncertines programas. Abi yra tarptautinių konkursų laureatės. Beje, Tallinne, Estijoje Georgo Ots operos dainininkų konkurse ne tik Sabina gavo pirmos vietos diplomą, bet ir Audronė buvo diplomu pripažinta geriausia koncertmeisterė.

O konkursų būta nemažai: Teyodor Šaliapin'o tarptautinis festivalis Kazanėje (1992), Bažnytinės muzikos festivalis Lenkijoje, Baroko architektūros šedevro Kauno Pažaislio vienuolyno tarptautinis muzikos festivalis, Michail Glinka konkursas Rygoje, o kiek dar gastrolinių spektaklių — Eglė, Gilda, Tatjana, Panė, Violeta, Tosca — Vilniuje, Tartu, Kazanėje, Klaipėdoje, Čikagoje, Bonnoje, Vroclave... Pagaliau per šimtą skaičiuojami soliniai koncertai, akompanuojant Audronei Eitmanavičiūtei. Nepaprastai graži ir neužmirštama buvo Audronės idėja surinkti daugelio praeitų 14-20 amžių kompozitorių sukurtas „Ave Maria“ ir sujungti į vieną, žvakėmis apšviestą, koncertą, vykusį per Kalėdas Kauno Valstybinėje filharmonijoje, kuris vėliau buvo pakartotas daugelyje Lietuvos miestų, miestelių ir bažnyčių.

Atsimenu, mane, dar „žalią“ operos mylėtoją, Audronė paklausė, ar patiko spektaklis? Aš tuomet bijojau ir sakyti savo nuomonę, nes neturėjau jokio supratimo, kaip reikia vertinti muzikinį spektaklį. Taip ir pasakiau Audronei, o ji tuomet — „Mes tokiems ir vaidiname. Ne profesionalams. Vienas dalykas yra įveikti dainavimo techniką, garso virpesį, bet tai neveikia salėje sėdintių žmonių. Mūsų tikslas sujaukinti žiūrovą“. Bet, kai vėliau įsitikinau, tai ne vienintelis judviejų tikslas. Tiek balso, tiek akompanavimo technika yra pasiekta per daugelį dienų. Tai ilgų darbo valandų rezultatas. Beje, šiuo metu jos abidvi dėsto Lietuvos muzikos akademijos Kauno fakulteto dainavimo katedrą. Sabinos pėdomis pirmąsias vietas konkursuose jau laimi jos studentės.

„Dauguma meno žmonių eina savo tėvų pėdomis“, — sakau, kalbindama Sabina. Ji atveria: „Profesionalių muzikų šeimoje nebuvo. Tiesa, mama turėjo gerą balsą ir klausą, dainuoda-

vo chore ir solo. Šiek tiek griežtiau smuiku. Beje, mama buvo mokytoja, ta prasme aš pasekiau jos pėdomis, esu vokalo pedagogė...“

Kokiose mokyklose mokėtės?

— Beveik būtų galima praleisti visą mokymosi laikotarpį nuo Juozo Gruodžio muzikos mokyklos iki profesorės Vlados Mikštaitės klasės jau aukštojoje mokykloje. Aš niekada negalvojau, kad mano karjeros kelyje buvo negerų dėstytojų. Tik galbūt nepajėgiau suprasti jų mokymo metodikos. Kaltų nebuvo. Buvo tik lemtis, kuri ir atvedė pas profesorę Vladą Mikštaitę, kurią likimas pagaliau lėmė suprasti. Nuo tada prasidėjo „tikrieji“ mokslai. Nėribotos darbo valandos su dėstytoja atvedė iki kažkokios ramybės. Žinojimo, kad dabar jau viskas bus gerai. Blietika tik dirbti ir tikėti savo sėkme.

Dar Vlados Mikštaitės klasėje atsirado ką tik baigusi tuomet Leningrado Nikolajaus Rimskio Korsakovo konservatoriją Audronė Eitmanavičiūtė, kuri tęsė profesorės darbą, saugodama ir formuodama Sabinos balsą, padėdama kurti vaidmenis bei visą artistės įvaizdį. Reikia pripažinti, kad Sabina yra dramatinio plano aktorė, todėl jos repertuare beveik nėra operetinių vaidmenų. Bet tiek Lietuvos, tiek Čikagos operos mylėtojai galėjo pamatyti ją ir kitoje plotmėje — būtent komiškos Friedrich von Flotow operos „Martha“ vaidmenyje. Čikagos operos mylėtojai galėjo ją palyginti tik su „Jurate“, o Lietuvoje Sabina geriau pažįstama kaip Violeta, Butterfly, Margarita, Tosca... Tai jos mėgstamiausi vaidmenys. Su tokiu repertuaru ir žada Sabina atvažiuoti į Čikagą, o pasiligusiems geros operinės muzikos tai bus puiki proga atgaivinti savo sielą ir pasijusti rudeni, tarsi tai būtų pavasaris...

Prie rampos šviesos...

(Atkelta iš 2 psl.)

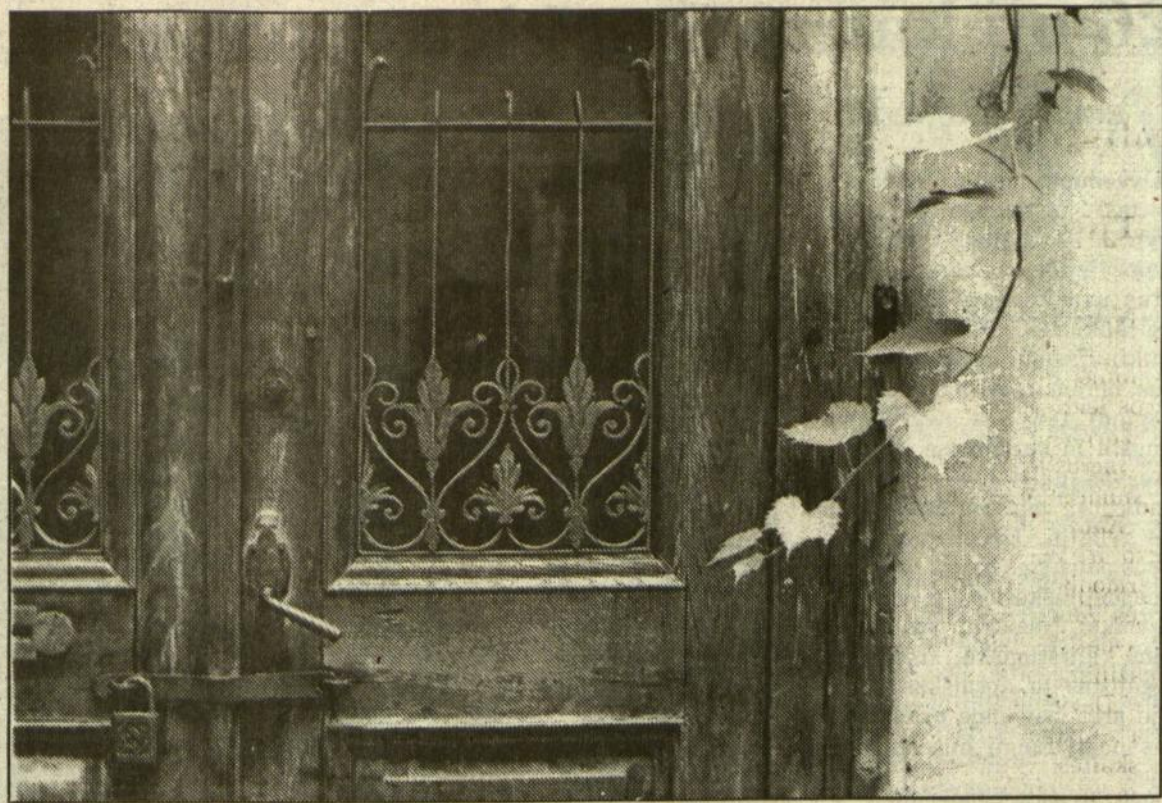
Teatras yra vaizduojamojo meno įstaiga. Tiltas, per kurį nuo scenos į salę sėdintiųjų žygiuoja nesuskaitomas skaičius įvairių menų, būtinų veikalo pastatymui. Veikalą statant, darbai neskirstomi į svarbos kategorijas. Kiekvienas asmuo, scenoje, už scenos, dirbtuvėse, siuvykloje ar spektaklio metu žiūrovų salėje nurodantis vietas, yra vienodai svarbus teatro bendrijos narys. Jis yra teatro reikalingas. Kiekvienas tarnautojas turi skirtingą būdą ir atitinkamą savigarbą. Direktoriaus pareiga visiems idiegti tarpusavio bendradarbiavimo jauseną, tinkamai išaiškinti, kad vieningai atlikto darbo rezultatus visuomenė matys ir vertins, tik pakelus scenos uždangą. Nesiorientavimas tame daugybės įvairiausių darbų ir pareigų skruzdėlyne dažnai privedavo prie nereikalingų klaidų ir užsibaigdavo direktoriaus pakeitimu. Tada Švietimo ministerija paskirdavo vieną iš referentų laikinai eiti direktoriaus pareigas, kuris reikalingą tvarkydavo tautai ir valstybei „naudingais“ pagrindais. Išskirtini buvo direktoriai Antanas Sutkus, Andrius Oleka-Zilinskas, Jurgis Savickis ir teatro administratorius Pijus Adamavičius, turėję daugiausia įtakos teatro vystymuisi.

Pirmieji du, Pirmajam pasauliniam karui pasibaigus, i Lietuvą grįžo su akademine diplomais ir praktinį patyrimą igiję, dirbdami Rusijos teatruose ir vaidybos studijose. Jiedviem talkino Rusijos teatrų aktoriai, pasitraukę nuo revoliucijos ir radę prieglobstį Lietu-

voje. Visi jie buvo teatralai, dramaturgai, aktorai ar režisieriai, dailininkai, baletininkai ir kiti prityrę scenos, meno srityse. Prie jų prisidėjo lietuvių teatralai, J. Vaičkus, P. Oleka, B. Dauguvietis, K. Glinskis, O. ir Vl. Dubenickiai ir daug kitų.

Jurgis Savickis, rašytojas, diplomatas, estetas, artimai buvo susijęs su valstybės įstaigų biurokracija, gerai pažinojo teatro dramaturgiją ir veiklą pastatymo reikalavimus. Jis ne kartą yra sakęs: „palinkimą i muziką aš tikrai turėjau“, „buvau įsirašęs i Varšuvos konservatoriją“. Jis nedelsdamas ėmėsi pastangų pasukti teatrą pakerinę, vakarietiškos literatūros, naujųjų srovių kryptimi. Mokėjo stebėti bendradarbius ir juos vertinti iš psichologinio ar asmeninio nujautimo taško. Teatrą jis valdė demokratiniais pagrindais, tačiau nusibrėžtam tikslui pasiekti nepraleisdavo progos panaudoti machiavelinius „principus“, juos apibardstęs žemaitiškojo bajoro snobizmo milteliais.

Ivertinant Savickio nuopelnus Valstybės teatrui, verta palyginti jo pastangas su praėjusio šimtmečio rusų rašytojų Nikolai Gogolio ir Ivan Turgenev mėginimais išvesti rusų literatūrą iš luomų buities vaizdavimo i vakarietiškos Europos kultūros ir literatūros laukus. Jurgis Savickis stengėsi atskirti Valstybės teatrą nuo pradedančios įsigalėti carinės Rusijos teatrinių papročių. Didelių naujųjų jis neįvedė, bet teatro administracinio dienyno nubraukė aiškią liniją ir strėlę nurodė ke-

Vilniaus Kelero nuotrauka

Balys Auginas

Tamsos smiltys

GELIŲ ATMAINA

Aš norėčiau užmigti
Po tėviškės smėliu,
Po šnabždančiom tujom,
Ar giedančio gluosnio pavėsy,
Užklotas drungna šilainės anklode,

Pro kurių sunktus i mane
Paliktos mylinčios ašaros —
Gaivios kaip gegužės lietus —
Prikliąs kiekvieną svajonę žemėje — —

Ir, tikiu — iš tamsos vėl pakilsiu —
Kaip nauja gelių atmaina — — —

PO NAKTIES APSIAUSTU

Brenda vieniši žingsniai
Kapinyno smėlėtu taku. Ramu — —
Niekas neperžengs slenkščio
Užmigusių mano namų —

Tik kartais tavo
Atodūsiai daužo velėnų
Nuvytusio vario duris —
Ir už karsto trūnijančių sienų
Graudžiai gieda maldos vyturys — —

Čia vienatvės voratinkliai raizgos —
Čia gyvenimo užkastos žaizdos —
O tačiau —
Tamsos slenkstį peržengsi tu — —
Ir nušvysi —
Kaip vėlinių žvakė
Po Nakties apsiaustu — —

AMŽINYBĖS SODUOS

Mes nokstame pasėti lysvėj
Po žydinčiu diemedžiu —
stebime skruzdės kelionių pėdsakus
Ir geriam išminties midų — —
Samanotas antkapio akmuo
Jį brandina. Ir metų
Krintantys lašai
Daro jį svaigų ir skaidrų —
Išryškina
Žydėjimo prasmę — —

Argi negera ilsėtis,
Sugrįžus atgal tarp genčių
I beribę poilsio lygumą? — —

Žolė alsuoja žalumu — Ir vaisiai
Varvina vasaros sultis,
Ir mes amžinai gyvensim
Nokdami Amžinybės soduose — —

lio kryptį, vedančią i Vakarų kultūros teatrų tradicijas. Tos krypties laikėsi ir ji pakeitęs direktorius Viktoras Žadeikis.

Opera buvo didžiausia, svarbiausia ir komplikuočiausia Valstybės teatro dalis. Del direktorių nepastovumo vis labiau pradėjo įsigalėti atskirų meno vadovų itaka administracijoje, ir veiklos pakraščiuose pradėjo dygti įvairių „naujų tradicijų“ ir įpročių daigai, paretmi asmeniniais išskaičiavimais ar karjeros siekimo pagrindais.

Juozė Augaitytė Klaipėdos muzikos mokyklą baigė, būdama 21 metų. Tai tinkamiausias amžius, kada nustatoma moters dainininkės balso apimtis (diapozonas), kurio ribose teks atieityje lavintis ir tobulintis, įvykdyti kompozitorių nustatytus, operų rolių reikalavimus. To tikslu siekdama, gavusi stipendiją, išvyko i Italiją. Grįžusi i Lietuvą ir priimta i Valstybinį teatrą nesiorientavo. Viskas buvo svetima, nežinoma, kitaip, negu ji įsivaizdavo, svajodama i jį patekti. Visi buvo užsiėmę savais reikalais ir jos buvimo niekas nepastebėjo.

Tęsinys kitam numeryje.

26-oji kasmetinė Lietuvių fotografijos paroda Čikagoje

EGLE JASKŪNIENĖ

Gyvenimas nestovi vietoje — keičiasi jo tėkmės greitis ir kryptys — vienus įvykius nu-gramzdindamas užmarštin, o kitus įtraukdamas į kasdienybę sukuria. Fotografija pa-šaukta fiksuoti gyvenimo virpe-sius, norom, nenorom išsaugo ir atspindi tai, kas negrįžtamai dingsta jo verpetuose. Dingsta daugybė dalykų — papročiai, tradicijos, materialinės kultū-ros relikvai. Dvidešimtojo am-žiaus pabaigoje baigia išblėsti ir amatininkiškosios gyvenimo pėdsakai. Neaiškių paskatų ve-dami, karštingai fiksuojame negačius jų apraiškas dabar-tyje arba bandomė prikelti tai, kas negrįžtamai nusėdo praei-tyje.

Vienas tokių mėginimų — tai Balio Buračo fotografijos. Jų „atgimimas“ nėra vien mūsų no-ras prisiliesti prie etnografinės egzotikos. Juo labiau, kad Bu-racas fotografavo, aiškiai suvok-damas savo „temos“ trumpalai-kiškumą, t.y., matydamas su kiekviena diena vis labiau už-marštin, grimzdantį liaudiško-sios buities arsenalą. Mums šiandien svarbu ne tiek amato samprata, užfiksuota jo nuo-traukose, kiek praktiškai išny-kusi, senoji galvosena. Dar dau-giau, norisi prisiliesti prie to laikmečio, kada savokos „dar-bas“, „buitis“, „poilsis“ ir pana-šiai sudarė nedalomą visumą ir nebuvo beprotiško bėgimo, sus-kaldyto į atskirus, minučių tiks-lumu fiksuotus, laiko ir sąmo-nės tarpsnius. Žodžiu, Balio Bu-račo nuotraukų negalima pava-dinti vien unikalia liaudiškos buities ikonografija. Tačiau ji yra iš nedaugelio vizualinių šaltinių, kuriais remiantis, gali-ma suvokti septintame-aštun-tame dešimtmetyje lietuvių fo-tografijoje klestėjusią švenčių, mugių ir festivalių dvasį.

Iš tiesų, to laikotarpio foto-grafijos „aukso amžius“ šlovino dabartį, tolerantišką visų tautų istoriniam bei kultūriniam pali-kimui ir tradicijoms. Jos fak-tiškai virto teatralizuotais ren-giniais festivalių bei mugių pa-vidalu, kurių šventiškas šurmū-lys ilgą laiką kelių pokario kar-tų atmintyje. Iš nuotraukų žvelgę rimti ir susikaupę arba, atvirkščiai, betarpiškai nuošir-dūs paprastų žemdirbių, tauto-dailininkų, liaudies meistrų vei-dai, toli gražu ne visuomet ati-tinkantys „socialinio užsakymo“ reikalavimus. Susizavėję repor-

Snieguolės Michelkevičiūtės (Kaunas) nuotrauka „Bitininkai“ — iš Lietuvių fotografijos parodos, šiuo metu vykstančios Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje.

tažinio kadro estetika, jie sten-gėsi perteikti erdvės plastiką ir struktūrą, žmogiškojo charakte-rio „faktūrą“, užfiksuoti taria-mai dokumentinės realybės ir-racionalių efemerškumą. Bu-tent todėl dabar jau vyresnio-sios kartos autorių serijos, ne-

paisant perdėm „gyvenimiško“, nes sociologizuoto turinio, trau-kė ir tebedomina įvairių kraštų žiūrovą.

Šiandien Lietuvoje mes visi pasidarėme racionalūs. Greitai vertiname darbus, klasifikuo-jame juos į mėgėjišką ir profe-

sionalią veiklą, nematydami ar nerasdami profesinės romanti-kos. Nuo seno amatas mūsų sąmonėje asocijavosi su jaus-mingumo aura — šiluma, kurią sukuria kiekvienas savo darbą mylintis žmogus. Galbūt, todėl nuotraukose dominuoja „rankų

darbai“ — statybininko, sta-liaus, stogdengio, liaudies meis-tro paveikslai, kuriuose akcen-tuojama ne technokratinė, in-dustrinė, o personifikuota darbo pusė. Vienose nuotraukose ryš-ki etnografinė pakraipa, žyminti senųjų tradicijų nostalgiją. Kiti autoriai pateikė darbus iš savo archyvų, tarsi prisiminda-mi tuos laikus, kai fotografo, muzikanto ar panašus „užsi-ėmimai“ buvo laikomi ne profe-sine „saviveikla“. Ši žavi, kiek nostalgiska, autoironija puikiai dera su „išlaisvinančio darbo“ idėja, kurioje alinantis fizinis darbas priešpastatomas sudva-sintam amatui.

Amatų tema, buvusi tokia rimta ir prieinama kiekvienam lietuviui šiandien, regis, baigia išsikvėpti. Vieniems, ypač jau-nimui, ji paprasčiausiai nebe-įdomi, kitiems ji — tai seniai praeitas domėjimosi etapas, ku-rio jau nebesinori kapstyti iš praeities. Taigi, keičiantis lai-kams, iš mūsų gyvenimo pasi-traukia daug dalykų, kurių at-gaivinti nepajėgia net „visaga-lė“ fotografija.

„Duonos kepėja“ — nuotrauka iš Lietuvių fotografijos parodos, šiuo metu vykstančios Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje.

Prano Lemberto palaikai perlaidoti Lietuvoje

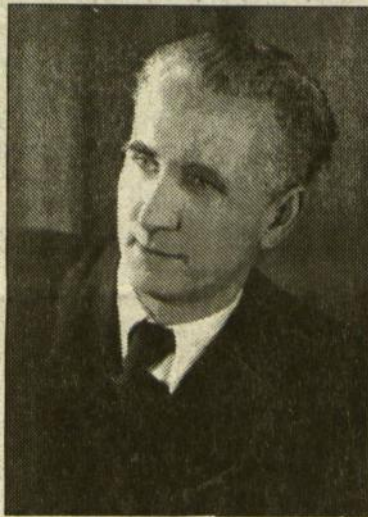
ALGIMANTAS ANTANAS NAUJOKAITIS

Išėjimo į gyvenimą ir mirusio poeto Prano Lemberto gimimo dieną — rugsėjo 18-ąją — jo palaikai buvo perlaidoti jo gimtųjų Paežerėlių (Šakių rajonas) kapinėse. Palaikus iš Kalifornijos į Lietuvą parvežė poeto sūnus Vitalis ir jo žmona Danutė.

Sekančią dieną Vilniuje, Rašytojų klube buvo surengtas Prano Lemberto atminimui skirtas vakaras, prasidėjęs Edi-tos Zizaitės ir Vytauto Babra-vičiaus sudainuota ir visoje Lie-tuvoje paplitusia šio poeto žodžiais sukurta daina:

*Tau, sesute, puikios gėlės,
O man kandas prie šalies.
Tau akis plaus ašarėlės,
Man gaisrai kelius nušvies...*

Prano Lemberto gyvenimą ir kūrybą apžvelgė literatūros ir kultūros tyrinėtojas, Šakių krašto mylėtojas Albinas Vaičiūnas. Jis pasakė, kad dar nebaigęs teisės mokslų Kauno universitete, Pranas Lembertas sutiko išvykti į nuosalią Lietu-

Pranas Lembertas

vos vietą — Biržus ir pradėjo dirbti notaru, kartu išjudindamas ten kultūrinę veiklą. 1918 metais *Tėvynės sarge* buvo iš-spausdintas pirmasis Lemberto eilėraštis, o 1935 metais — pir-moji poezijos rinktinė *Saulėte-kiai*.

Pasak Albino Vaičiūno, pla-čiai skamba ne tik Prano Lem-berto *Tau, sesute*. Net šešiolika kompozitorių Lemberto eilėraš-čiams sukūrė muziką.

Priverstinėje išėjimo į vie-tyvą Lietuvos teisininkų drau-gijos, BALF'o, Rašytojų draugi-jos veikloje.

Prisiminimais apie Praną Lombertą pasidalino jo kūrybos tyrinėtojas V. Michalauskas, o taip pat iš Biržų kilęs monsinjo-ras K. Vasiliauskas. Jis pasakė, kad Sibiro tremtyje jo dienas skaidrino Prano Lemberto dai-na *Tau, sesute*.

Prano Lemberto sūnus Vitalis nuoširdžiai padėkojo vakaro ir kitų parengimų dalyviams, pri-durdamas, kad jau penkti metai gabiausiems Lietuvos studen-tams skiriamos Prano Lemberto premijos.

Rašytojų klube buvo surengta Prano Lemberto knygų parodė-lė. Joje buvo ir prieškarinio Lie-tuvoje, ir JAV išleisto jo knygos. Buvo ir dvi jo knygos, išleistos visai neseniai, jo šimtųjų gim-i-mo metų išvakarėse. Tai mini-atūrinė (kišeninė) Prano Lem-berto eilėraščių knygtelė *Širdis skambėjo dainomis* ir V. Micha-lausko parengtas atsiminimų ir straipsnių rinkinys *Iš praeities ir dabarties*. Abi šios knygos iš-leido Viliaus Užtupo leidykla. Pernai Rašytojų sąjungos lei-dykla gražiai išleido stambiai Prano Lemberto eilėraščių rink-tinę *Tėvynės drobės*.

Tomis dienomis Vilniuje buvo išleistas pašto vokas su daili-ninko Šakalo pieštu Prano Lomberto portretu.

Nauja Algirdo Gustaičio knyga

Didžiausioje ne tik Vilniuje, bet ir visoje Lietuvoje Martyno Mažvydo bibliotekoje lituanisti-kos skyriuje rugsėjo mėnesyje buvo pristatyta nauja egzodo rašytojo ir publicisto Algirdo Gustaičio knyga *Lietuva kaip sapnas*. Šią knygą neseniai išleido privati Viliaus Užtupo leidykla „Vilius“. Pristatyme dalyvavo ir pats autorius, trump-am atskridęs iš Los Angeles.

Pristatydamas šią nemažą, spalvotomis nuotraukomis iliustruotą, gerai įskaitomą, stam-biu šriftu išleistą knygą, leidyklos vadovas Vilius Užtupas pasakė, kad tai autoriaus išpūdziai iš jo pirmosios ke-lionės į Lietuvą 1989 metais. Į tėvynę atvykdamas po 45 metų priverstinės emigracijos, tuomet jis atvežė JAV informacijos įstaigos United States Informa-tion Agency ruošią pirmąją Lie-tuvoje Amerikos knygų jauni-mui ir vaikams parodą, kuri veikė Vilniuje, toje pačioje Mar-tyno Mažvydo bibliotekoje.

Vilius Užtupas susirinkusius plačiau supažindino su Algirdo Gustaičio knyga, pažymėdamas, kad joje smulkiai ir dokumen-tiškai tiksliai aprašyti autori-aus išpūdziai ne tik iš šios ke-lionės ir jo atvežtos parodos, bet ir susitikimai su tuomet abun-dančios, iš sovietinės okupacijos pradėjusios išsilaisvinti Lietu-vos rašytojais, bibliotekininkais, mokytojais, kitais kultūrininkais. Atskleidamas tų metų žmonių nuotaikas, Lie-tuvos gyvenimo vaizdus jis taip pat aprašo savo keliones po Lie-tuvą — Kauną, Marijampolę, pas gimines Suvalkų Kalbari-joje, susitikimus su Lazdijų vid-urinės mokyklos mokytojais ir mokiniais, kurie tuo metu rengė autoriaus artimo giminaičio, poeto ir pedagogo kunigo Motie-jaus Gustaičio muziejų. Atgim-stančioje Lietuvoje tai buvo pir-masis toks muziejus, skirtas kunigo — pedagogo veiklai.

— Knygą su įdomumu per-skaičiau vienu prisėdimu. Buvo įdomu, kokią išpūdį tuomet iš užatlantės atvykusiam auto-riui paliko sovietmetį pergyve-nusi Lietuva ir mes, jos žmonės, — kalbėjo rašytojas Ig-nas Piktūna.

Martyno Mažvydo bibliotekos lituanistikos skyriaus vedėja Silvija Velavičienė apibūdino Algirdo Gustaičio literatūrinę ir publicistinę veiklą, Čikagoje,

Los Angeles, Hollywood'e ir ki-tur išleistas jo lietuviškas kny-gas, ypač pažymėdama popu-liarias knygytes vaikams pa-grindine antrašte *Algis Trakys ir taksukas Šleivys*. Šios gražiai iliustruotos knygtelės lietuviškai buvo išleistos JAV, o 1992–1993 metais perspausdin-tos Vilniuje ir mielai skaitomos Lietuvos vaikų bei jaunimo.

Silvija Velavičienė taip pat supažindino su didele, 1990 metais Čikagoje išleista Algirdo Gustaičio knyga *Karas braukia kruviną ašarą*. Tai Antrojo pasaulinio karo autoriaus dieno-raštis. Lituanistikos skyriaus vedėja papasakojo ir apie Algir-do Gustaičio kelionių knygas po tolimus kraštus, kuriose autori-us vis ieško ir atranda pirmųjų lietuvių genčių ir raštijos pėdsakų. Silvija Velavičienė pridūrė, kad Algirdas Gustaitis yra aktyvus Martyno Mažvydo bibliotekos bičiulis ir rėmėjas. Biblotekai jis padovanojo re-tus istorinius senosios Lietuvos žemėlapius, kuriuos, talkinant įvairiems mokslininkams, jis parengė ir išleido lietuvių, lo-tytų ir graikų kalbomis.

Beje, tie žemėlapiai, o taip pat JAV ir Lietuvoje išleistos Algirdo Gustaičio knygos buvo rodomos lituanistikos skaityk-loje surengtoje parodėlėje.

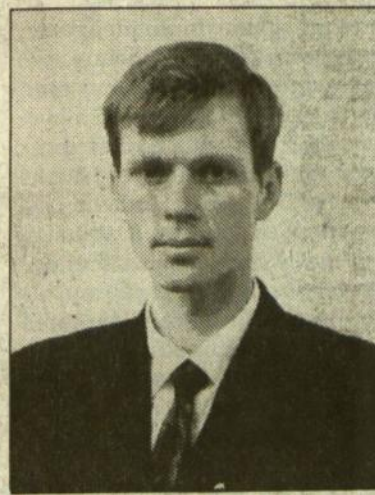
Susirinkusiųjų šiltai sutiktas kalbėjo ir pats autorius Algir-das Gustaitis. Pirmiausiai jis nuoširdžiai pasakė, kad užjūryje atsidūrę lietuviai yra ne iš-eiviai, o ištremtieji. Jis papasa-kojo kaip rašė knygą *Karas braukia kruviną ašarą*, kaip

pats kartu su tėvynainiais pa-tyrė skaudžius ir pavojingus tu-tremtinių karo ir pokario me-tus. Prisiminė ir savo darbus rašant scenarijus, pagal ku-riuos buvo pastatyta keletas kino filmų.

Čia pat, aptarime, vartant naująją Algirdo Gustaičio knygą daugelis atkreipė dėmesį į Viliaus Užtupą, pratarėję aprašytą Algirdo Gustaičio veiklą tautinės kultūros, lie-tuvybės išlaikymo baruose. Per-sikėlęs į Los Angeles, jis išsiriūpino, kad dvi šio miesto gatvės būtų pavadintos Lietu-vos vardais — Lithuania Drive ir Lithuania Place.

Algirdas Gustaitis sako, kad ir ateityje nepadės plunksnos. Dabar jis parengė naują knygą, kurią numato išleisti viena Klaipėdos leidykla. Tai bus kny-ga apie studentų „Jūros“ kor-poraciją, kurią prieš karą jis pats kūrė ir katyviai darbavosi Kauno Vytauto Didžiojo univer-sitete ir Vilniuje, dirbdamas universiteto bibliotekoje. Beje, susitikime bibliotekoje metu rašytojas — marinistas Ignas Piktūna pasakė, kad kaikiuri-ose Lietuvos aukštosiose mo-kyklose jau imamasi žygių at-gaivinti, atkurti Algirdo Gustaičio kurtą ir puoselėtą korporaciją „Jura“.

Algimantas Antanas Naujokaitis

Vygantas Malinauskas, šių metų Palangos konferencijoje naujai iš-rinktas Atėtininkų federacijos pir-mininkas, dalyvaus Atėties savait-galio programoje lapkričio 7-9 die-nomis Lemont, Illinois.

J. Karpovičiaus nuotrauka „Šeimininkė“ — iš Lietuvių fotografijos parodos, šiuo metu vykstančios Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre.